

Journal of Child, Literature and Language Education – JCLLE

<http://dergipark.gov.tr/ceded>

Article type: Research

Received date: 19.10.2021

Accept date: 11.03.2022

Doi no: 10.47935/ceded.1012275

**Phenomenon of Ethics in the Works Titled
“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3-
Twins**

Arzu ATILGAN*

Abstract: Works of Children’s Literature are creations that enable the children to perceive the world and gain awareness of the life. While works of Children’s Literature supports the children’s cognitive, sensory, moral and social development, they can enable the children to comprehend the environmental data and guide the children to become a responsive individual of a democratic society. Works of Children’s Literature might also include universal phenomena that have a serious impact on human history. The purpose of this research is to evaluate Gülten Dayıoğlu's work named "The Mystery of Mo" in the context of the phenomenon of "scientific ethics." The descriptive analysis method was used in the research. In the light of the data obtained, it is inferred that the works titled "The Mystery of Mo", "The Mystery of Mo: Otran", "The Mystery of Mo: Twins" presents the phenomenon of "ethics" for the child's and youth’s universe of meaning through literary text. Unethical and experimental research on the characters’ bodies is conveyed in the works from a multi-dimensional perspective.

Keywords: Ethics of science, Mystery of Mo, children's literature, Gulden Dayioglu.

* Ankara University, Institute of Educational Sciences, Fine Arts Education, Ankara, Turkey,
atilgan_arzu@hotmail.com

“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” Adlı Yapıtlarda Etik Olgusu

Arzu ATILGAN*

Özet: Çocuk edebiyatı yapıtları çocuğun dünyayı algılayabilmesine, yaşama ilişkin duyarlık kazanabilmesine olanak sağlayan yaratılardır. Çocuk edebiyatı yapıtları; çocuğun gelişimine destek olurken, çocuğun çevreye ilişkin verilerle tanışmalarına olanak sağlayabilir ve çocuğa demokratik toplumun duyarlı bir bireyi olabilmek için rehberlik edebilir. Çocuk edebiyatı yapıtlarında insanlık tarihinde önemli bir yer edinen evrensel olgulara da yer verilebilmektedir. Bu araştırmanın amacı; Gülten Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarını “etik” olgusu bağlamında değerlendirmektir. Araştırmada “betimsel çözümleme yöntemi” kullanılmıştır. Elde edilen veriler ışığında “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtların “etik” olgusunu yazınsal metin yoluyla çocuk ve gencin anlam evrenine sunduğu düşünülmektedir. Karakterlerin bedenleri üzerinde yapılan etik dışı deneysel araştırmalar yapıtlarda çok boyutlu bir bakış açısıyla aktarılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bilim etiği, Mo’nun Gizemi, çocuk edebiyatı, Gülten Dayıoğlu.

*^{ORCID} Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi, Ankara, Türkiye, atilgan_arzu@hotmail.com

1. Giriş

Edebiyat yapıtları, insanın yaşamı anlamlandırabilmesi, yaşama ilişkin iletileri duyumsayabilmesi bağlamında önemli yaratılardır. Çocuğun belleğini devindirebilen nitelikli yapıtlarla tanışabilmesi gelişim bağlamında önemlidir. “Çocuk edebiyatı, edebiyatın içinde, çocuğu duyarlı bir birey ve iyi okur olmaya hazırlayan bir geçiş dönemi edebiyatıdır” (Şirin, 2019:46). Çocuğa yaşadığı toplumun, sosyal çevrenin betimlemesini yapabilen çocuk edebiyatı yapıtları, farkındalık geliştirebilme bağlamında etkili uyarılardır. “Okur, kitapla birlikte düşünmek, belli yargıları oluşturmak ve her şeyden önemlisi kitabın kurduğu gerçeklik ile kendi gerçekleri arasında sürekli bir hesaplaşma içinde olmak zorundadır” (Dilidüzgün, 2018:15).

Çocuk; yazınsal kurgunun rehberliğiyle evrendeki olguları belleğinde somutlayabilir, bilinmeyene olan merakı doğrultusunda bilimsel bilgilere yazınsal kurgu yolu ile ulaşabilir; yaşamda daha önce karşılaşmadığı ya da karşılaşamayacağı durumlarla yazınsal metin aracılığıyla tanışabilir. “Değişim ve gelişim, yaşamın temel bir gerçekliğidir. Bu gerçeklik yaşamın her evresinde gözlemlenebilir. İstenilen, beklenen değişimin ve gelişimin çağdaş eğitimin amaçlarıyla tutarlı olması; kişinin, bu süreçte çağın genel geçer değerlerini içselleştirebilmesidir” (Sever, 2019:42).

Çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtlarında çocuğun ve yaşamdaki diğer canlıların değerli olduğu yazınsal metnin gücüyle duyumsatılabilmektedir. “Çocuk kitapları yarattığı kahramanlar, ele aldığı konular ve aktardığı iletilerle fiziksel, ruhsal ve bedensel bakımdan dengeli, sağlıklı, demokratik kültürü içselleştirmiş bireylerin yetiştirilmesinde sorumluluk üstlenmelidir. Çocuk, okuma eyleminde insanın, yaşatlarının kendisinin değerli olduğunu duyumsamalı; yaşam çizgisindeki tüm ilişkilerde belirleyici etkenin “insana saygı” olduğunu sezebilmelidir” (Sever, 2015:73).

Edebiyat yapıtlarında kahramanların başından geçen kötü olaylara ve sorunlara da değinilmektedir. Bu iletilerle birlikte okur; yaşama ilişkin farklı duygu durumlarıyla tanışır, sorunlara karşı çözüme yönelik çıkarımlar yapar. “Sanatçı, yapıtında yaşamın yalnızca güzel yanlarını değil; yaşamdaki kötülükleri, geçmişten bugüne insanlığın çektiği acıları, yaşadığı sorunları, uğradığı haksızlıkları da duyurarak okurlarını bu acılara ve sorunlara ortak kılar” (Aslan, 2019: 25).

Edebiyat yapıtlarında anlaşılması mümkün olmayan, netlik kazanması güç olan sorunsallar da yazınsal kurgunun konusu olabilmektedir. Sanatçı; yaratısında belleğindeki soru işaretlerini yazınsal kurguya aktarma eylemini gerçekleştirebilmektedir.

Etik ve Bilim Etiği

Bilim; olguları, savları deney ve gözlem yoluyla sistemli bir biçimde inceleyen disiplinler bütünüdür. “Bilim, evreni anlamının bir yordamı olmanın ötesinde, modern dünyada maddi ve elle tutulamaz teknolojiler aracılığı ile sağaltımdan yerleşime, pedagojiden yönetişime

bireysel ve toplumsal yaşamın çok farklı cephelerine yön veren bir rehberdir” (Irzık ve Erzan, 2008:10).

Bilim, elde ettiği bilgiyi insanı ve insanın yararını gözeterek değerlendirir. Bu amaç doğrultusunda bilim insanlarının uymaları gereken kurallar ön plana çıkmaktadır. Etik, bilim insanına uyması gereken yolu göstermektedir. “Etik, bilimsel faaliyetlerin başlangıcından, yani bilimsel düşüncenin kuramsal aşamasından, deneme- yanılma ve ürün elde etme uygulamalarını içeren oluşturma aşamasına kadar her aşamasında uyulması gereken kural, norm ve değerleri içermektedir” (Gür ve Özbaş, 2021: 49). “Etik, en genel anlamda insan tutum ve davranışlarının iyi- kötü, doğru- yanlış açısından değerlendirilmesi için kılavuz alınan değer, ilke ve kurallar bütünüdür” (Aydın, 2016:47). Karadağ (2020:241)’a göre “Etik, bir bilgi alanıdır. Ahlak ise görünen, değişebilen tarihsel olandır. Etik salt akılla varılan bir yoldur. Etikte temel veriler algılar değil duygulardır. Etik bu yönü ile bilimden ayrılır.” Demirkasımlıoğlu (2020: 257)’na göre “Etik, insanlar arasındaki etkileşimleri ve çevreleriyle ilişkilerini ilgilendiren ilkeleri konu edinen bir disiplindir ve insanların başkalarına zarar vermeyecek şekilde nasıl davranması gerektiğini belirleyen değerleri, normları ve kuralları kapsar.” Erdem (2012)’e göre “Bilim etiği, araştırma ve yayın etiğini de kapsamaktadır.” Karakütük (2002)’e göre “Bilim etiği bilim insanlarının araştırma faaliyeti yürütürken dikkat etmesi gereken ahlaki ve bilimsel standartlardır.” Selsam (1995:25)’e göre “Ahlak, bilim ve teknoloji ile sıkı bir ilişki içindedir. Bilim ve teknoloji insanın doğal çevresi üzerindeki egemenliğinin olanaklarını genişlettikçe ahlakın alanı da genişler.”

Belirtilen bu özellikler bağlamında bilim insanlarına bilimsel araştırma aşamalarında büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bilimsel araştırmaları bilim dünyasına kazandırabilmek; bilim insanının etik ilkeleri kendisine rehber olarak seçmesi ve çalışmalarını bu çerçevede içerisinde tamamlayabilmesi ile gerçekleştirilmelidir.

TÜBA (2002:65) bilim etiğinin temel ilkelerini şu şekilde belirtmektedir:

1. **Gerçeğe Uygunluk:** Veriler sadece bilimsel yöntemlerle yürütülen gerçek deney ve gözlemlerden elde edilir. Verilerin değerlendirilmesinde, yorumların ve kuramsal sonuçların elde edilmesinde bilimsel yöntemler dışına çıkılamaz.
2. **Bilimsel Araştırmanın Zarar Vermemesi:** Araştırmanın deneklere zarar vermemesi, deneklerin olası riskler konusunda açık şekilde bilgilendirilmesi ve deneye katılım kararının etki ve baskı olmaksızın özgürce alınması gerekir. Hayvanlar üzerinde yapılan çalışmalarda deney hayvanının gereksiz yere zarar ve acı görmemesi gözetilmelidir.
3. **Sorumluluk ve Haklar:** Bilim insanları araştırma sonuçları ile ilgili olarak toplumu bilgilendirmek, olası zararlı uygulamalar konusunda uyarmakla yükümlüdürler.
4. **Yazarlar:** Araştırma sonuçları araştırmayı yapanların tümünün isimleriyle yayınlanır.

Araştırmanın tasarlanması, planlanması, yürütülmesi ve yayına hazırlanması aşamalarında etkin katkıda bulunmamış kişilerin isimleri yazar isimlerinin arasına katılamaz.

5. **Kaynak Gösterme ve Alıntılar:** Bilimsel yayın ya da genel kamuoyuna dönük olarak yayınlanan her türlü makale, derleme, kitap ve benzeri yayınlarda daha önce yayınlanmış veya yayınlanmamış bir çalışmadan yararlanırken, o çalışma bilimsel yayın kurallarına uygun biçimde kaynak olarak gösterilmelidir.
6. **Bilim İnsanı ve Akademik Etkinliklerde Etik:** Bilim insanı, akademik yaşamının bütün evrelerinde ve öğretim, yönetim ve akademik değerlendirmelere ilişkin görevlerde bilimsel liyakati temel ölçüt olarak kabul eder, etik kurallarının dışına çıkma ve bu kuralların dışına çıkılmasına göz yummaz. Eğitimin eksik verilmesi, kopyacılık, akademik ilerleme ve ödül jürilerinde bilimsel liyakat ölçütlerinin dışına çıkmak, kişileri kayırmak ve benzeri davranışlar kabul edilemez" (TÜBA, 2002: 65-66).

Şekil 1. Bilim Etiğinin Temel İlkeleri

Resnik (2004:82-102)'e göre "Bilimdeki etik standartların iki kavramsal esası vardır: Ahlak ve bilim. Bilimde etik tavır çoğunluğun benimsediği ahlak standartlarına aykırı olmamalı ve bilimsel hedeflerin artmasını sağlamalıdır." Resnik, bilim etiğinin ilkelerini şu şekilde açıklamaktadır:

1. **Dürüstlük:** Bilim insanı bilgiyi ve sonuçları saptırmamalı, yalanlara dayandırmamalı ve yanlış sunmamalıdır. Araştırma işleminde her açıdan nesnel, tarafsız ve dürüst olmalıdır.

2. **Dikkat:** Bilim insanı araştırmalarında özellikle sonuçları sunarken hatalardan kaçınmalıdır. Deneysel, yöntemsel hataları ve araştırmacıdan kaynaklanan hataları asgari düzeye indirmeli, yansız olmalı ve menfaat çatışmalarından uzak durmalıdır.
3. **Açıklık:** Bilim insanı, verileri, sonuçları, yöntemleri, fikirleri, etkinlikleri ve araçları paylaşmalıdır. Başka bilim insanların çalışmaları değerlendirmelerine izin vermeli ve eleştiriye, yeni fikirlere açık olmalıdır.
4. **Özgürlük:** Bilim insanı herhangi bir sorun veya hipotez üzerine araştırma yapmakta özgür olmalıdır.
5. **Eğitim:** Bilim insanı geleceğın bilim insanlarını eğitmeli ve onlara iyi bilimin nasıl yapılacağını öğretmelidir. Bilim insanı halkı eğitmeli ve bilim hakkında bilgilendirmelidir.
6. **Toplumsal Sorumluluk:** Bilim insanı topluma zarar vermekten kaçınmalı, topluma faydalı olmaya çalışmalı, araştırmalarının sonuçlarından sorumlu olmalı ve bu sonuçlar hakkında halkı bilgilendirmelidir.
7. **Yasallık:** Araştırma aşamasında, bilim insanları çalışmalarıyla ilgili yasalara uymalıdır.
8. **Karşılıklı Saygı:** Bilim insanı meslektaşlarına saygılı bir tutum içinde olmalıdır.
9. **Verimlilik:** Bilim insanı kaynaklardan verimli olarak yararlanmayı bilmelidir.
10. **Deneklere Saygı:** Bilim insanı, insanları deneylerinde kullanırken haklarını ve onurlarını çiğnememelidir. Deneylerinde hayvanlardan yararlanırken onlara gerekli saygı ve özeni göstermelidir.

Araştırma Etiğı

Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel (2014:31)’e göre “Bilim etiğı; araştırma etiğı ve yayın etiğı olarak iki bölümde ele alınabilir.” “Araştırma etiğı, bilimsel bir araştırmanın planlanma ve yürütülmesi sürecinde uyulması gereken ahlaki ve bilimsel ilkeler olarak tanımlanabilir. Bilimsel araştırma sonuçlarının yayına dönüştürülmesi noktasında “yayın etiğı” devreye girer” (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2014:31). Gül (2021)’e göre, “Bilim etiğı tüm bilimsel araştırma ve çalışma süreçlerine ilişkin etik değer ve tutum, davranışlar; araştırma etiğı ise daha dar kapsamlı olarak doğrudan araştırmanın yürütülmesi sürecine ilişkin etik ilke, kural, araç, teknik ve uygulamalardır.”

Bilimsel araştırmalar; elde edilen verilerin somut bir biçimde bilimsel düzlemde aktarılmasıdır. "Bilimsel araştırmalar, bilim insanların doğaya, insana ve topluma özđü bilgileri ortaya koyma yönündeki zihinsel çabalarını ve uygulamalarını içerir" (TÜBA, 2002:10). Bilimsel araştırmanın süreçlerinde araştırmacı; elde ettiği bilimsel verileri etik çerçevesi içerisinde yansıtabilmesi; araştırmasının yönteminde ve katılımcıların seçilmesi sürecinde etik ilkelerine dikkat etmelidir. "Tıp araştırmalarında etik giderek önem kazanmakta ve bilimsel araştırmalarda araştırıcı- denek- toplum çıkarlarının ahlak ilkeleri içinde korunması ön plana çıkmaktadır. Diğer bir deyişle, bilimsel araştırmalardaki etik sadece araştırma ile ilgili birincil grupları kapsamakla kalmayıp toplumsal bir olgu haline dönüşmektedir" (TÜBA, 2002: 55).

Bilim çevrelerinde nitelikli bir araştırma yapabilmek etik olgusunun araştırmacı tarafından benimsenmesi ile mümkündür. "Bilim insanları, araştırmalarını bağımsız olarak yürütsele bile, ortaya çıkabilecek bilginin çevre ve topluma yansımalarını irdelemek ve sonuçları konusunda gerekli uyarıları yapmak sorumluluğu da taşırlar. Bu nedenle, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin günümüzde toplum ve doğa üzerinde yoğunlaşan etkileriyle birlikte bilim insanların toplumsal ve etik sorumlulukları da giderek artmaktadır" (TÜBA, 2002:10). "Bilim insanı, araştırmalarında dürüstlük, açıklık, özenlilik ve titizlik, tarafsızlık, insan katılımcılara, canlı deneklere ve çevreye saygı gibi ilkelere uymakla yükümlüdür" (Irzık, 2008: 6).

İnsanlar ve Hayvanlar Üzerinde Yapılan Araştırmalar

Bilim insanı araştırma sürecinde çevreye ve insanlara zarar vermemelidir. "İnsana ve çevreye zarar vermeme, insan onuruna saygılı olma ilkeleri bilimin gerçeğe ulaşma ve bilgi üretme faaliyetlerinin sınırını belirler" (Irzık, 2008:15). İnsan odaklı araştırmalar bilim dünyasında büyük bir dikkat gerektiren araştırma alanları arasındadır. "Klonlama çalışmaları, yapay dölleme, organ aktarımları, doku kültürü, genetik çalışmaları, embriyo transferi, nükleer çalışmaları, GDO çalışmaları, insan üzerindeki tıbbi araştırmalar gibi bilimsel gelişmeler aynı zamanda çok önemli bilim etiği tartışmalarını da gündeme taşımıştır" (Aydın, 2016:69). Bilimin odaklanmak istediği bu çalışma alanlarına ilişkin tartışmalar devam etmekte ancak bilimsel düzlemde etik olgusuna ilişkin net bir çerçeve çizilememektedir. "Yirminci yüzyılda devrimsel nitelik ve nicelikte bilimsel araştırmalar ve gelişmeler olmuştur. Örneğin organ nakli, tüp bebek, genetik çalışmaları, kopyalama vb. Bu biyolojik gelişmeler toplumbilimin ve bireylerin bugün sahip oldukları ve inandıkları ahlak değerlerini aşmaktadır. Hukuk ve yasalar da bu gelişmelere hazırlıksız yakalanmışlardır" (TÜBA, 2002: 55). Resnik (2004:14)'e göre, "Etik değerlere sahip bir kişi bilim insanı olduğunda da etik tutumunu sürdürecektir, eğer bu değerlere sahip değilse bilimle uğraşmaya başladığında kendisine etik dersi verilse bile bu onu ahlaklı yapmaya yetmeyecektir." Bu nedenle bilim etiği çok boyutlu bir düzlemde incelenmesi gereken bir olgudur. Aydın (2016:62)'a göre; insanlar üzerinde yapılan araştırmalarda zarar ve risklerin en aza indirilmesi, yararın en üst düzeye çıkarılması esastır. Bilim insanları; etik kurallar çerçevesinde araştırmalarını şekillendirebilmelidir. "Kötü

niyetlerin hizmetine girebilen bir bilimin, insanlık için nasıl bir tehlikeye dönüşeceği oldukça açıktır” (Aydın, 2016: 69). Bu bağlamda bilimsel alanda yapılan deneylerin etik olabilmesi sorunsalı ön plana çıkmaktadır.

Araştırmalarda denek kullanımında dikkat edilmesi gereken ilkeler bulunmaktadır. 1949’da yayımlanan “Nüremberg Kodu” klinik araştırmalarda uyulması gereken koşulları içeren temel ilkelerden oluşmaktadır. “İnsanların araştırmalara gönüllü katılması, denemelerin toplum için yararlı ve bilimsel olarak geçerli sonuçlar ortaya çıkarabilecek yöntemlerle yapılması, gereksiz yere fiziksel ve zihinsel hırpalanmalara yol açacak riskli denemelerden kaçınılması, ölüm ya da sakatlanma ile sonuçlanacak denemelerin insanlara yapılmaması, zararların minimize edilmesi ve elde edilecek yararların uğranılan zarara değmesi, denemeler sırasında sakatlık ve ölüm riskleri için koruyucu önlemler alınması, insan deneylerinin yetkin kişilerce yapılması, deneklerin zihinsel ve fiziksel durumlarının deneye olanak vermediği durumlarda deneyden çekilme haklarının bulunması, araştırmacıların deney safhasında deneklerde yaralanma, sakatlanma ve ölüm görülme olasılığı ortaya çıktığında deneyi sonlandırması ilkelerinden oluşmaktadır” (Akt. Aydın, 2016:78).

İnsan sağlığı ve deneklerin araştırmadan zarar görmemesi etik ilkelerin odak noktalarıdır. Bu ilkelerin kapsamı 1964 yılında “Helsinki Bildirgesi” ile genişletilmiştir. Helsinki Bildirgesi’ne göre araştırmalara katılan katılımcıların iyiliği bilimsel yararın ve toplum çıkarının önündedir. UNESCO 2003 yılında “İnsan Genetiği Verileri Konusunda Uluslararası Bildirge” taslağı yayımlamıştır. Bildirgede yer alan “Bu bildirgenin içeriği hiçbir devlet, topluluk ya da birey tarafından insan hakları, temel özgürlükler ve insan onuruna ve özellikle Bildirge’nin ilkelerine aykırı faaliyetlerin gerçekleşmesi amacı ile yorumlanamaz” ifadesi ile araştırmada insan haklarına önem verilmesinin gerekliliğinin altı çizilmiştir.” (UNESCO, 2005).

Araştırmacılara yol gösterme amacı olan bir diğer belge “Belmont Raporu” dur. Belmont raporunda araştırmalar için belirlenen temel ilkeler; “insana saygı, yararlı olma ve adalet ilkesidir.”

Araştırma sürecinde örneklemdaki katılımcıların sosyal, psikolojik durumlarını göz önünde bulundurmamak, araştırma sürecinde katılımcılara zarar vermemek gerekmektedir. “Bilimsel araştırmada deneklerin kullanımı etik açıdan büyük önem taşır. Denek olan bireylerin biyolojik, psikolojik, sosyolojik ve hukuksal varlıklarını korumak ve özgür iradelerine saygı göstermek burada birincil koşuldur” (TÜBA, 2002:19). Tolun (2008:29)’a göre “Bilimsel araştırmalarda dikkat edilmesi gereken noktalar; deneklerin haklarının korunması, risklerin en aza indirilmesi, deneklerin hiçbir etki altında kalmadan onaylarının alınması, deneklerin kimliklerinin gizliliği, deneklerin zarar görmemesi için önlem alabilmek, toplumsal düzlemde savunmasız olan bireyler için (çocuklar, yaşlılar, yoksullar, engelliler, özürllüer, hastalar, tutuklular) özel kurallar oluşturabilmektir.”

“Çocuklar üzerinde yapılan araştırmalarda çocukların kendilerini koruyacak yeterlikte olmaması, duyarsız ve sorumsuz araştırmacıların onları sömürerek, fiziksel ya da ruhsal yönden zarar verme riskinin bulunması, etik açıdan bu konuya olan duyarlılığı daha da arttırmaktadır” (Aydın, 2016: 84). Sarı ve Aşıröz (2014:68)’e göre “Bilimsel araştırmalarda, çocukların korunmasına yönelik olarak pasif onamdan kaçınılarak, mutlaka ebeveynin aktif onamının sağlanması, bu onam sırasında 7 yaş üstündeki çocukların da onayının alınması etik ilkeler çerçevesinde esas olmalıdır.”

Araştırma sürecinde deneklerin onayının alınması araştırmanın bilimsel etik düzleminde geliştirilebilmesi açısından nirengi noktalardandır. “Deneklerden araştırmanın amacını, içeriğini ve katılımcı olarak kendilerinden beklenenleri anlayarak araştırmaya katılmayı kabul ettiklerine dair bilgilendirilmiş olur alınmalıdır” (Tekcan, 2008:33). “Deney sırasında denek olurlarını geri çekerse, bu kararı hemen uygulanmalı ve üzerinde yürütölen araştırma durdurulmalıdır. Bunun için denegın araştırmaya gönüllü olarak veya ücret karşılığında katılmış olması fark etmez” (TÜBA, 2002:19).

Araştırmada deneklere araştırmanın durumunu, ölçütlerini, araştırmanın olumlu ya da olumsuz anlamda doğabilecek etkilerini anlatmak son derece önemlidir. Bilimsel araştırmalarda insan denekleri kullanma konusunda dikkatli olunması gerekmektedir. “İnsan denekler üzerinde araştırma yapılması yalnızca önerilen araştırma projesinden beklenen bilimsel gelişmenin başka türlü sağlanmasının mümkün olmadığı durumlarda düşünölmelidir” (TÜBA, 2002:19). Araştırmanın katılımcıların sağlığına zarar vermemesi araştırmanın etik çerçeve ile ilerlemesi bağlamında önemli bir noktadır. “Araştırmanın deneklere zarar vermemesi, deneklerin olası riskler konusunda açık şekilde bilgilendirilmesi ve deneye katılım kararının etki ve baskı olmaksızın özgürce alınması gerekir. Deneyin deneklere, deneyi yapanlara, çevreye ve insan sağlığına zarar vermemesi elzemdir” (TÜBA, 2002:65). “Bilim insanı doğruyu ararken başkalarına ve çevreye zarar vermemeye azami özen göstermek zorundadır” (İrzık, 2008: 15). Dünya Tıp Birliğı Helsinki Bildirgesi’ne göre; “İnsanlar üzerindeki tıbbi araştırmalarda insan deneklerin sağlığı, bilim ve toplumun menfaatinden önce gelmelidir” (Erzan, 2008: 85).

İnsan üzerinde yapılan deneylerin yanı sıra hayvanlar üzerinde yapılan deneyler de üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. 15 Ekim 1978’de “Hayvan Hakları Evrensel Beyannamesi” Paris’teki UNESCO Merkezi’nde ilan edilmiştir. Bu metin, 1989 yılında Hayvan Hakları Birliğı tarafından yeniden düzenlenerek 1990 yılında halka açıklanmıştır. 14 maddeden oluşan *Hayvan Hakları Evrensel Bildirgesi*’nin 9. Maddesi; “Hayvanlarda fiziksel ya da psikolojik bir acı çektiren deneyler yapmak, hayvan haklarına aykırıdır. Tıbbi, bilimsel, ticari ve başka biçimlerdeki her türlü deneyler için de böyledir.” şeklindedir. Regan (2007) insanların çıkarları için hayvanları kullanamayacaklarını savunur. “Amaçlar araçları haklı kılmaz. İnsanların bu uygulamadan büyük yararlar gördüğü ve hiç zarar görmedikleri doğru olsaydı bile, bu, herhangi bir laboratuvarında kafese düşme talihsizliğine düşmüş hayvanların

haklarının ihlal edilmesi için haklı bir gerekçe olamazdı. Bizi iyiliğe ulaştıracak diye kötülüğü kabul edemeyiz” (Regan, 2007:262).

1959 yılında Russell ve Burch “3R İlkesi”ni geliştirmişlerdir. “3R ilkesi, deneylerde kullanılan hayvanların yerine varsa alternatifleri ya da sinir sistemi daha az gelişmiş canlıları kullanmak, kullanılan hayvanların sayısını azaltmak ve laboratuvar ortamında tutulan hayvanların şartlarını iyileştirmek adına ortaya çıkmıştı” (Güven ve Kınikoğlu, 2020:130). Bu ilkeye deney hayvanları ile ilgili sorumluluk alma, deneyden sonra sağ kalan hayvana ötenazi edilmeyerek ölene dek bakılması yaklaşımı ve deney hayvanını daha iyi anlamak için kendini onun yerinde hissetme felsefesi (empati) eklenmiştir. Bu kuram “5R+E” olarak kabul edilir. Ergün (2010:234)’e göre “Deney hayvanları çeşitli disiplinlerde yürütülen deneylerden elde edilen bilgilerin en önemli kaynağını oluşturmaktadır. Günümüzde hayvan haklarını korumaya yönelik tüm çabalara karşın bu hayvanlar insanlık için belli oranda eziyete maruz kalmaktadır. Deney hayvanları bilimsel gelişmenin en önemli lokomotiflerinden biridir ve bilim adamlarının etik muamelelerini hak etmektedir.” Güven ve Kınikoğlu (2020:231)’na göre “Hayvan deneyleri ahlaken kabul edilebilir eylemler değildir. Bu eylemlerin doğru ya da yanlışlığıyla ilgili sorular bilimin değil ahlak felsefesinin konusudur. Hayvanlara karşı kötü muamele ile geliştirilen aşı ya da tedavi arasında eylemleri meşrulaştıracak bir bağ kurulamaz çünkü yeterli çıkar/ fayda olduğunu düşünsek bile zarar vermek ahlaken kabul edilemez.”

“Genetik bilimi” çok boyutlu olarak incelenmesi gereken bir bilim dalıdır. Genetik araştırma sürecinde bilim insanının dikkat etmesi gereken noktalar ön plana çıkmaktadır. Tuncer (2018:29)’e göre “Çalışmaya katılan bireyden bilgilendirilmiş gönüllü onam alımı, bireyden örnek alımı, örneğin anonimleştirilmesi, örneğin işlenmesi, örneğin uygun depolanması, örneğe ait verilerin güvenli saklanması, bireysel analizlerin gerçekleştirilmesi, sonuçların paylaşılması” genetiğin çalışma basamaklarıdır.” Uluoğlu, Akarsu ve Perçin (2007:209)’e göre “Genetik araştırmalarda dört temel prensip unutulmamalıdır. Bunlar katılımın gönüllülük esasına dayanması, herhangi bir zamanda katılımcının araştırmadan çekilme hakkı, çalışma bitiminde kişisel DNA örneklerinin ortadan kaldırılabilme hakkı (anonim olmuş örnekler hariç) ve etik kurul iznidir.” Tazebay (2002:51-52)’a göre “İnsanın ön planda olduğu genetik araştırmalarda, araştırma ve bilim etiği kavramlarının tümünün yanı sıra, ayrıca bu konuya özel etik kurallara uymanın gerekliliği UNESCO, Amerikan Ulusal Biyoetik Kurulu, Amerikan Ulusal Sağlık Enstitüsü gibi uluslararası kuruluşların görevlendirdiği kurulların çalışmaları ile ortaya konulmaktadır. Bu kurulların çalışmalarından ortaya çıkan önemli noktalar; genetik araştırmalara katılan insanlar yönünden ele alınması gereken etik kurallar, genetik araştırmaların konularını ve amaçlarını belirlerken göz önünde bulundurulması gereken etik konular, araştırmaların sonuçlarından yararlanacak insanlar yönünden ele alınması gereken etik kurallar, genetik araştırmaların planlama ve uygulama aşamalarında çevreye ve araştırmalarda kullanılan deney hayvanlarına verilen zararın boyutlarının kontrolüdür.”

Günümüzde genetik çalışmalar geniş bir bakış açısıyla incelenmeye çalışılmaktadır. Biyoetik kavramıyla insanın sorumluluk alanı genişletilmiştir. Biyoetiğin konusu tüm canlıların hayatıdır. Demir (2019:165)'e göre "Gen teknolojisi, ilaç sanayi, klonlama, doğum, ölüm, ötenazi, insan deneyleri, yapay üreme, kürtaj ve bunlarla birlikte canlılarla ilgili bilimsel ve teknolojik gelişmelerin sonuçları, sınırları ve kullanım ilkeleri biyoetiğin belli başlı konu başlıklarıdır." Sert (2020:55)'e göre "Biyoetiğin hedefi kodlara ya da yönergelere bağlı kalmak ya da bunları geliştirmek değildir. Biyoetik tıp etiğine göre daha eleştirel ve daha çok düşünmeye yönelen bir yaklaşımdır." Başlangıçta etiğin bir alanı olan biyoetiğin etki alanı günümüzde genişlemiştir.

Etik İhlali

Bilim dünyasında araştırma sürecinde etik ilkesinin ihlal edildiği durumlar meydana gelebilmektedir. En sık karşılaşılan etik ihlaller arasında; etik kurullardan gerekli izinleri almamak, deneklerin aydınlatılmış onamlarını almamak, bir araştırmada gönüllü olarak yer alan bir öğrenciyle romantik ilişkiye girmek, araştırma deneklerini araştırma sonucunda görebileceği zararlar hakkında bilgilendirmemek, araştırmanın alabileceği zaman ve kendilerinin alacakları görev hakkında deneklere yanlış bilgi vermek, deneklerin mahremiyetine zarar vermek ve gizlilik ilkelerine uymamak, deneklere dağıtılan kaynaklardan adil olarak yararlanma hakkı sunmamak, araştırmayı destekleyen sponsorların adını yayınlarda belirtmemek, deneklerin güvenliğini sağlayacak önlemleri almamak, araştırmacı olarak alan uzmanlığını abartmak, araştırma verilerini kendi teorilerine göre değiştirmek, araştırma verilerini sponsorun beklentilerine göre değiştirmek, olumlu hakem değerlendirmesi için araştırmayı yanlış yorumlamak" bulunmaktadır. (Akt, Aydın, 2016:83).

Bilim ve araştırma etiğine ilişkin iletilere yazınsal kurgunun gücüyle ulaşabilmek, bu iletileri bilimsel bir düzlemde ortaya koyabilmek bu çalışmanın üzerinde durduğu konulardandır. Bu amaç doğrultusunda Türk Çocuk ve Gençlik edebiyatının önemli yazarlarından olan Gülten Dayıoğlu'nun "Mo'nun Gizemi", "Mo'nun Gizemi 2- Otran" ve "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtlarından elde edilen iletiler etik ilkelere uygunluk bağlamında ele alınmıştır.

Alanyazın taraması sonucu, bu çalışmayla benzer özellik gösteren Sever'in (2015) "Mo'nun Gizemi'nin Yazınsal ve Eğitsel Özellikleri" ve Kınısız'ın (2002) "Mo'nun Gizeminde Dayıoğlu'nun Üslupsal Gizemi" adlı çalışmalara rastlanmıştır. Çalışmalara yönelik bulgular bu çalışmanın bulgularıyla birlikte sonuç bölümünde tartışılmıştır.

2. Yöntem

Bu araştırmada Gülten Dayıoğlu'nun "Mo'nun Gizemi", "Mo'nun Gizemi 2- Otran" ve "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtları "bilim ve araştırma etiği" olgusu odağında incelenmiştir.

Araştırmada veriler, nitel araştırma yöntemlerinden olan “doküman incelemesi” yoluyla toplanmıştır. “Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar” (Yıldırım ve Şimşek, 2008: 187).

Yapıtlardan elde edilen veriler “betimsel çözümleme tekniği” ile çözümlenmiştir. “Bu tür analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaçla elde edilen veriler, önce sistematik ve açık bir biçimde betimlenir. Daha sonra yapılan bu betimlemeler açıklanır ve yorumlanır, neden- sonuç ilişkileri irdelenir ve birtakım sonuçlara ulaşılır. Ortaya çıkan temaların ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye yönelik tahminlerde bulunulması da araştırmacının yapacağı yorumların boyutları arasında yer alabilir” (Yıldırım ve Şimşek, 2008:224).

2.1. Evren- Örneklem/ Çalışma Grubu/ İncelenen Dokümanlar

Araştırma kapsamında çocuk ve gençlik edebiyatının önemli yapıtları olarak kabul edilen “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlar incelenmiştir.

Tablo 1

İncelenen Yapıtlara İlişkin Bilgiler

Kitap Adı	Yayınevi	Basım Yılı	Sayfa Sayısı
Mo’nun Gizemi	Altın Kitaplar	2002	288
Mo’nun Gizemi- Otran	Altın Kitaplar	2020	352
Mo’nun Gizemi- İkizler	Altın Kitaplar	2020	352

2.2. Verilerin Toplanması/ Süreç

Bu araştırmanın amacı, Gülten Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarını **bilim ve araştırma etiğinin** temel ilkeleri odağında incelemektir. Ele alınan yapıtların bilim etiği olgusunu çok boyutlu bir biçimde ele aldığı düşünülmüş, bu bağlamda bu yapıtların çözümlenmesine karar verilmiştir.

3. Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi- Otran”, “Mo’nun Gizemi- İkizler” adlı yapıtların incelenmesi ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Bulgular “Bilim İnsanı Betimlemesi”, “Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk” başlıkları altında belirtilmiştir. “Bilim İnsanı Betimlemesi” başlığı altında yapıtlarda yer alan bilim insanlarının amaçları ve davranışlarına ilişkin iletiler yer almaktadır. “Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk” başlığı altında; “Onam alımı”, “Deneklere Zarar Vermemek”, “Etik ve Akademik Kurullardan İzin

Almak” başlıkları bulunmaktadır. Bu başlıklarda bilim insanının deney sürecindeki yaklaşımına ilişkin iletilere yer verilmiştir.

3.1. “Mo’nun Gizemi” Adlı Yapıttaki Bilim İnsanı Betimlemesi

Yuma ve Yuen; genetik bilimi alanında başarılı olabilmek için gizli planlar ve araştırmalar yapan bilim insanlarıdır:

“Bunlar yasadışı işler yapıyorlar. Japon suratlı olan, buz kutusunu düşüren bodur adam çılgınlık attığında, onu nasıl azarladı! Demek ki, korku içindeler. Kurallara uygun yaşayan insanlar korkar mı hiç? Kaptan Cousteau, tüm araştırmalarını, herkesin gözü önünde yapardı. Onun gizli kapaklı işler çevirdiğini ve de korktuğunu hiç duymadım” (Dayıoğlu, 2002a: 72).

Yuma atom bombasının etkilerinden yaşamı boyunca kurtulamamıştır ve insanlardan nefret etmektedir:

“Yuma ve ailesi, nice nefret etseler de, kurtuluşu Amerika’da bulmuş, savaştan sonra oraya göç etmişlerdi. O zamanlar yedi yaşında olan Yuma, nefretini beyninin hücrelerine kazıyordu. Ama, bunu hiç belli etmiyordu. O, aslında insanların tümünden nefret ediyordu. Sürekli olarak, türlü bahanelerle birbirlerini öldürmekte olan insanoğluna, yozlaşmış yaratık gözüyle bakıyordu” (Dayıoğlu, 2002a:100).

Yuma’nın İnmosan Projesine ilişkin amaçları şunlardır:

“Gelecekte, tam olarak gelişen İN-MO- SAN’ları, kopyalama yoluyla hızla çoğaltacaktı. Yeterince İN-MO-SAN elde ettiğinde, onların olağanüstü güçleriyle, sıradan insanları avucuna alacak, dünyanın tek sahibi olacaktı. Bu plan beyninin en gizli köşesinde, mayalanıyordu” (Dayıoğlu, 2002a:219).

Yuen karakteri; eski eşi Yuma’nın bilim alanında başarılı olmasını istememektedir. Yuma da eski eşiyle aynı görüştedir, yapmış olduğu bilimsel çalışmalarını eşine olan bu öfkesi şekillendirmektedir:

“Yuen eşinin başarılarını çekemiyordu. En büyük korkusu, Yuma’nın dünya çapında bir buluş yaparak, Nobel Ödülünü almasıydı. Böyle bir ödülü, Çin’i temsil eden bir bilimci olarak, kendisi elde etmek istiyordu” (Dayıoğlu, 2002a: 108).

Yuma planının sorunsuz bir şekilde yürümesi için Defne ve Burç’u kaçırmak istemektedir.

“Sen şimdi şu kızla oğlanı ayak altından çekmeye bak. Bunu başımız belaya girmeden yapmalısın,” (Dayıoğlu, 2002a: 127).

Yuen, Yuma’nın araştırmalarını izlemek için teknik ekibindeki kişilerle Yuma’nın laboratuvarına, teknolojinin en yeni araçlarıyla, işleme ve gözleme ağı kurar. Yuma’nın amaçları şu tümcelerle aktarılır:

“Eğer Yuma, Mo fosilinden, Mo yaratma gibi bir başarıya ulaşırsa, hemen laboratuvar basılacaktı. Üretilen Mo ile tüm altyapı çalışmaları çalınıp, Yuen’in Çin’deki

laboratuvarına taşınacaktı. Hazıra konan Yuen, geçmişte Yuma ile oluşturduğu İNMOSAN projesini uygulamaya koyacaktı. İnsan Mo karışımı olan İnmosanları türetebilirse, onları kullanarak, Çin Devletiyle birlikte, insanlığa egemen olmaya çalışacaktı” (Dayıoğlu, 2002a: 244).

Yapıtta Küçük Mo üretildikten sonra Yuen, büyük paralar karşılığında dünyaca ünlü bir soygun çetesiyle anlaşma yapar (Dayıoğlu, 2002a: 247). Gerçekleşen soygundan sonra Japonya’ya göç eden Yuma ve ekibi; Burç ve Defne’yi orada beklerler, karşılaştıklarında ise Yuma gençlere şu tümcelerle seslenir:

“Sizleri öldürmeyeceğim. Ama, gerektiğinde ikinizi de laboratuvarında kobay olarak kullanacağım” (Dayıoğlu, 2002a: 248).

Deneyler devam ederken gençlerin durumunu haber vermesi ve ülkeler arasında ortaya çıkan diplomatik kriz sonucunda Yuma; Defne ve Burç’u Japon Devleti’nin baskısıyla serbest bırakmak durumunda kalır ve onları tehdit ederek olanları kimseye anlatmamalarını söyler. Ancak Yuen onları takip etmekten vazgeçmez. Bir gün gençlerle iletişime geçer ve onlara İN- MO- SAN projesini birlikte yürütmek istediğini söyler, gençler bu teklifi kabul eder. Yuma, Yuen’in gençlerle iş birliği yaptığını öğrenir ancak amacından vazgeçmeyi asla düşünmez:

“O öylesine hırslıydı ki, yutmak üzereyken, ağzından alınan bu iki avı, bu kez, elinden kaçırmamaya ant içmişti” (Dayıoğlu, 2002a: 273- 274).

Yuma, Yuen’in planlarının farkında olduğunu bildiği için farklı bir planla ona karşılık vermek ister:

“Yuma, Yuen’in Mo üzerinde yaptığı çalışmaları, kazandığı başarıları da ayrıntılarıyla biliyordu. Çünkü, Yuen’in sağ kolu ve sırdaşı Naho- bi’yi, akıl almaz paralarla satın almıştı” (Dayıoğlu, 2002a: 279).

Yapıtta Yuma’nın deneylerinin olumlu yönleri de belirtilir ancak Yuma yaptıkları nedeniyle eleştirilmektedir:

“Mo yaratığını, geçmişin karanlıklarından çekip çıkararak, yeniden yaşama getiren Yuma’ya da hayrandılar. Ama, onun genlerini insanlarınkiyle birleştirerek, İN- MO- SAN’ları türetmesini, kesinlikle onaylamıyorlardı. Bu olguyu hem insan hem de Mo soyunun aşagılanması olarak değerlendiriyorlardı. Onlara göre, nice kötü ve yozlaşmış yanları olsa da insanoğlu, insan olarak kalmalıydı. Yeniden yaşama döndürülen Mo’lar da biyolojik özellikleri bozulmadan, bedenlerine direnç kazandırılarak yaşatılmalıydılar” (Dayıoğlu, 2002a: 281).

Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk

Onam Alımı

Yuma, deneyleri için deneklerine ayrıntılı açıklama yapmamakta, deney sürecinde onların onamını almamaktadır. Defne ve Burç'u kaçırap, onayları olmadan bedenleri üzerinde deneyler yapmaktadır.

Deneklere Zarar Vermemek

Yapıtta Yuma ile ekibi Defne ve Burç'u kaçırap ayrı odalara yerleştirir. Gençlerin gözlerini bağlayarak onları Kamakura Tepesinde kurulmuş olan bir laboratuvara götürürler. Laboratuvarda gençlerin vücut salgılarını, kan, idrar, dışkı ve üreme organlarından hücre alırlar. Yuma bu olanlardan sonra Amerika'dan kaçırdığı hücreler üzerinde çalışarak Mo yarattığını yeniden üretmeye çabalar. Yuma aylarca belli aralıklarla gençleri yoğun bakım aygıtlarına bağlayarak yarı baygın duruma getirip deneylerine devam eder. İki gün süren bu ölüm hali sırasında Defne ve Burç'un üreme organlarıyla kan, dalak, ilik ve beyin hücrelerine, füzyonla Mo geni aşılır. Bu durumu anlamamaları için de havalandırma yoluyla gençleri uyuşturup uyutur. Mo genleri her uygulamada daha da arttırılarak vücutlarına aşılır. Yuma amacına ulaşmak için deneylerine ara vermeden devam eder. Defne ve Burç'un ölüm riski bile onu durduramaz:

“Deneklerin bedenlerine, İN- MO- SAN oluşturma formülünde belirtilen oranda, Mo geni verildikten sonra, deneyin ikinci basamağı başlayacaktı. Bu aşamanın hedefi, iki gencin cinsel birlikteliği sonucunda, Defne'nin içinde oluşacak, embriyo üzerinde çalışmaktı. İlk İN- MO- SAN çekirdeği, işte bu insan yavrusunun özünden türeyecekti” (Dayıoğlu, 2002a: 256).

Etik ve Akademik Kurullardan İzin Almak

Yuma, “Mo'nun Gizemi” adlı yapıtta bilimsel çalışmalarını eski eşi Yuen'den ve tüm bilim dünyasından saklamaktadır.

“Kanada sınırına yakın bir dağ köyünde, çağın en ileri teknolojiyle donatılmış, büyük bir araştırma merkezi kurmuştu. Burada İskoç'ların Koyun Dolly'yi kopyalamasından çok önce, çeşitli hayvanları kopyalamayı başarmıştı. Bu başarılarını çok gizli tutuyordu. Çalışmalarını bilimsel kongrelerde açıklamıyor, buluşlarını Dünya Bilim Kurullarını sunmuyordu. Bu gizliliğin tek nedeni, insan kopyalama projesiydi. Böyle bir projeye hukuk ve din adamlarının karşı çıkacağını bildiğinden, göz önünde olmamaya, dikkatleri üzerine çekmemeye özen gösteriyordu” (Dayıoğlu, 2002a: 109).

3. 2. “Mo'nun Gizemi- Otran” Adlı Yapıttaki Bilim İnsanı Betimlemesi

“Mo'nun Gizemi- Otran” adlı yapıtta yazınsal kurgu beyin cerrahı olan Ece'ye gizemli mesajlar gelmesiyle başlamaktadır. Ece bu gizemli olayı çözmeye çalışırken Burç ve Defne'nin kaçırdığını öğrenir. Burç ve Defne'yi kaçıran ise bilim insanı Yuma'dır. Yuma İnmosan

yaratma amacını devam ettirmektedir. Mo canlısı oluşturmayı başarır ve bu genleri Burç ve Defne’ye aşlamaya başlar:

“Soruşturmalar derinleştirilince, gençlerin o süreçte Yuma ve ekibiyle yaşadığı birkaç tatsız olay da ortaya çıktı. Elde edilen bilgi ve bulgular, kaçırılma olayında Yuma’nın parmağı olabileceği kuşkusunu doğurdu” (Dayıoğlu, 2020b:27).

Yapıtta Yuma hedeflerini gerçekleştirebilmek için büyük bir çaba sarf etmektedir:

“Dünyanın en büyük buluşunu gerçekleştirmeyi hedefledim. Tüm devletler üstüme yürüse de İnsan- Mo karışımı yaratığı türetme planımdan vazgeçmem” (Dayıoğlu, 2020b:42).

Bu olaydan sonra bakanın kardeşlerinin kendisine kötülük yapacaklarını düşünen Yuma bir kaçış planı yapar. Burç ve Defne’yi yanına alıp adadan kaçmayı düşünür, Naho- bi ve Yuen’in deneyle ilgili konuları bilmesi nedeniyle onları öldürme görevini dostu Fredy’e verir.

“Yuma korku içinde, sanırım adaya baskın yapılacak. Gençleri de alıp ekibiyle birlikte buradan kaçmaya hazırlanıyor. Anladığım kadarıyla bizi Fredy’ye öldürtmeyi planlıyor” (Dayıoğlu, 2020b:73).

Yuma ona karşı çıkmak isteyenleri tehdit eder ve yapacağı kötülükleri şu tümcelerle belirtir:

“Yuma bu kez, yanlarında kalan iki yavru Mo’ya dönerek, “İki kardeşiniz, aptalca davranarak Defne ile Burç’u kaçırdılar. Ama, erinde geçinde onları yakalatacağım. Denizin yedi kat dibinde ya da gökyüzünün yedinci katında olsalar da elimden kurtulamayacaklardır. Nasıl olsa, omurgalarındaki halkalar onları ele verecektir. Elbette o zaman, yavru Mo’lar da genç dostlarıyla birlikte cezalandırılacaklar” (Dayıoğlu, 2020b:77).

“Burç’un içini saran korkular, işte bu haberlerle dağ gibi büyümüştü. Yeniden Yuma’nın pençesine düşmektense ölmek pahasına olsa bir an önce omurgasındaki halkadan kurtulmak istiyordu” (Dayıoğlu, 2020b:91).

Deney Süreci ve Etik İlkelerine Uygunluk

Onam Alımı

Yapıtta Yuma, Defne ve Burç’tan deneyleri gerçekleştirebilmek için onam almamaktadır. Yuma, Defne ve Burç’un kaçmasını önlemek için gençleri koma derecesinde bayıltır, omurgalarına özel bileşimli birer manyetik halka takar. Gençlerin iyileşme sürecinde bilinçlerini devre dışı bırakacak ilaçlarla baygın yaşatır. (Dayıoğlu, 2020b:52).

“Çünkü omurgalarınızda, bulunduğunuz yeri belirten yeri belirten manyetik bir halka taktım. Uzaya ya da yerin yedi kat dibine de gitseniz, sizi bulurum” (Dayıoğlu, 2020b:52).

Gençler Yuma'nın vücutlarını bir deney aracı olarak kullanmak istediğini bilmedikleri için kaçma niyetleri de yoktur. Mo'lar Burç ve Defne'ye Yuma'nın onlara düzenli olarak Mo geni aşıladığını anlatırlar. Yuma'nın kendilerine de insan geni aktardığını söylerler. Yapıtta Yuma deneklere ayrıntılı bir açıklama yapmamakta, onlara deneye ilişkin ayrıntılı bilgi vermemektedir.

"...Bizler de vücutlarımıza insan geni aşıladığını biliyoruz. Mo soyunu yozlaştırmaya çalıştığı için ona çok kızgınız" (Dayıoğlu, 2020b:57).

Deneklere Zarar Vermemek

Yapıtta denekler yapılan deneylerden dolayı zarar görmektedir:

"Gençler, her iki tutsaklık dönemlerinde de Yuma'nın insanlık dışı İn- Mo- San planları yüzünden acı çektiler" (Dayıoğlu, 2020b:67).

"Yuma, Fil Adası'nda da gençlere hem Mo geni aşıyor hem de yeni deneyler için üreme organlarından parçalar alıyordu. Hormonlarından elde ettiği salguları da dondurarak saklıyordu. Bu tür işlemleri, yıllardır başka deneklerle yapıyordu." (Dayıoğlu, 2020b:67).

"Meksika'daki bilim üssünde de İn-Mo- San deneyleri yapmıştı. Yavru Mo'lardan aldığı genleri, yerli halktan uygun gördüğü bazı genç kızlarla delikanlılara aşılamıştı. Ama Mo genleri, deneklerin bağışıklık düzenlerini bozmaktan başka bir işe yaramamıştı. Hatta, deneklerden ikisi bu yüzden ölmüştü" (Dayıoğlu, 2020b:49).

Etik ve Akademik Kurullardan İzin Almak

Yapıtta, Japon devlet bakanı ve bakanlar Yuma'nın bilimsel çalışmalarını desteklemektedir ancak Yuma onlara deneylerin içeriği hakkında ayrıntılı bilgi vermemektedir. Bir gün Bakan Yuma'nın canlı kopyalama ve İn- Mo- San üretme çalışmaları yaptığını öğrenir ve bu bilgi bakanı derinden etkiler:

"Kozako, bu tür çalışmaların, kesinlikle insan onuruna hakaret olduğuna inananlardandı. Kendisi, ilkelerine bağlı ve çok onurlu biriydi. Yuma'nın Tanrı rolüne bürünmeye çalıştığına kadar verdi. Yaptığı işleri de cinayet olarak değerlendirdi. Kozako'nun gözünde Yuma, insanlık adına suç işlemekteydi" (Dayıoğlu, 2020b:69).

Yuma karakteri yaptığı deneylerin verilerini eksiksiz ve şeffaf bir biçimde bilim dünyası ile paylaşmamaktadır ve deneyleri gizlilik içinde yürütmektedir.

3.3. "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" Adlı Yapıtta Bilim İnsanı Betimlemesi

"Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtın kahramanları Burç ve Defne'nin ikizleridir. Yuma, ikizleri laboratuvar ortamında oluşturmuştur. Yuma, genetik bilimi odağında şekillendirdiği çalışmalarından vazgeçmemektedir:

"Yuma, İn- Mo-San düşünüyü kurarken, tıpkı Mo'lar gibi karada, derin deniz diplerinde ve uzayda yaşayabilecek bir canlı oluşturmayı hedeflemişti. Bu yüzden bizlere Mo geni aktardı. O, yaşamını bu düşe adamıştı. Bence yeryüzünde, ikizlerin dünyaya getirilmesi

için aracı olacak en uygun insan Yuma’ydı. Çünkü, o gençlik yıllarından bu yana, böyle bir göreve adeta hücrelerine kadar hazırды” (Dayıoğlu, 2020c: 29).

Yuma, ikizlere ulaşabilmek için yeni planlar yapmaktadır:

“Kısacası, ikizlere ulaşmak Yuma’nın yaşamının tek hedefi haline gelmişti. İkizleri oluştururken yaşadığı zorlukları düşündükçe sabırsızlığı artıyor, bazen bu yüzden öfke kasırgalarına kapılıp, çevresindeki insanları kırıp geçiriyordu” (Dayıoğlu, 2020c: 85).

Ancak Yuma sahip olduğu bilgileri insanlığın yararına kullanma amacıyla değildir:

“Yuma’yı hiçbir zaman hafife almayın. O, öyle bir insan ki, sizin insanüstü yeteneklerinizi, varlığının büyük bölümünü kaplamış olan karanlık güçleriyle alt edebilir. Sizi her halinizle kendine tutsak edebilir” (Dayıoğlu, 2020c: 100).

Yapıtta Yuma’nın olumlu yönlerine ilişkin iletiler de bulunmaktadır. Yapıtta Yuma’nın yaptığı deneyler aracılığıyla İkizler, Arkalı gezegeninde uyum içinde yaşamayı başarmaktadır. Bu olumlu başarılarına karşın Yuma hırsı nedeniyle etik ihlaller yaparak çalışmalarını sürdürmeyi tercih etmektedir (Dayıoğlu, 2020c: 345).

“Yuma olağanüstü bir bilgin. Ancak insan olarak, yüreği ve beyni kirli. Onun başarılarına bizler de hayranız. Mo soyunun sona ermesini, bizleri fosilden kopyalayarak engelledi. Sizi de insanüstü bebekler olarak, laboratuvarında oluşturdu. Ona her zaman teşekkür borçluyuz. Ancak, her şeye karşın Yuma, sizler ve bizim için tehlike kaynağı. Sizleri ve bizleri ele geçirirse, kim bilir üzerimizde deneyler yapıp, varlığımızı yozlaştırarak, nice yaratıklar oluşturur” (Dayıoğlu, 2020c: 253).

Yapıtta Yuma’nın deneylerine ve amacına ilişkin çarpıcı iletiler bulunmaktadır:

“Geçmişte Yuma’nın size çektiği acıların da bilincindeyiz. Ne var ki, yeryüzünde hiçbir oluşum boş yere ya da rastlantı sonucu ortaya çıkmıyor. Hemen her oluş, neden-sonuç ilişkisiyle gerçekleşiyor. Yuma’nın, sizlere ve Mo dostlarımıza işkence ederek de olsa bizi laboratuvarında oluşturması bu gerçeğe iyi bir örnek” (Dayıoğlu, 2020c: 91).

“Eğer ikizlere insanüstü güçler verebilmeyi başaramadıysa, üzerlerinde yeniden deneyler yapacaktı. Onları, düşünmeden, sorgulamadan, karşı gelmeden, kendi buyruğunda yaşayacak, yarım akıllı canlılar düzeyine getirmeye yönelecekti” (Dayıoğlu, 2020c: 267).

Deney Süreci ve Etik İlkelere Uygunluk

Onam Alımı

Yuma, deneklere deneylerle ilgili ayrıntılı bilgi vermemektedir, deneylerini gerçekleştirmek için deneklerden onam almamaktadır:

“Yuma’nın bizi laboratuvarında oluştururken kullandığı yöntemleri ve bu süreçte varlığımıza eklediği maddeleri bizler de çok merak ediyoruz. O dönemde bilincimiz henüz tam olarak açılmadığı için oluşum sürecimizle ilgili olarak pek fazla bir şey anımsayamıyoruz” (Dayıoğlu, 2020c:55).

Deneklere Zarar Vermemek

Yuma kediler üzerinde deneyler yapmaktadır. Klonlama yöntemiyle kedileri kopyalamakta ve araştırma süresince hayvanlara kötü davranmaktadır.

“O, benim soyuma karşı, bağışlamakta zorlandığım bir hata daha yaptı. Benden kopyaladığı kediler henüz bir aylıkken, ayaklarını can yakıcı bir ilaca batırarak patilerindeki izlerin silinmesine neden oldu” (Dayıoğlu, 2020c: 261).

“Deney hayvanlarının, bahçeye çıkmalarını yasaklamıştım. Yuvalarında çok sıkı sağlık kuralları uygulanıyor. Bahçeden koşturan tavşan, kim bilir nice mikroplara bulanacak. Onunla yapılacak deney de elbette sağlıklı sonuç vermeyecek. Yakalayıp hemen öldürün o hayvanı” (Dayıoğlu, 2020c: 274).

Etik ve Akademik Kurullardan İzin Almak

Yuma, deneylerinden elde ettiği verileri bilim dünyası ile paylaşmamaktadır. Deneylerini büyük bir gizlilik içinde sürdürmektedir:

“Yuma bu kedi tutkusu nedeniyle, laboratuvar ortamında, klonlama yöntemiyle, kedilerini kopyalamayı keşfetti. Ancak bu keşfini kesinlikle dünyaya duyurmadı. Bu yolla, Şila’nın soyundan gelme pek çok kediye sahip oldu” (Dayıoğlu, 2020c:249).

“Yuma’nın sizlerin oluşumu sırasında ne tür yöntemler kullandığını çok merak ediyoruz. Mamasına 92 elementi içeren bir sıvıyı eklemek zorunda olduğumuzu öğrendiğimizde, bilim insanları olarak çok şaşırdık” (Dayıoğlu, 2020c:55).

İncelenen yapıtlardan yola çıkarak bilim insanı Yuma ve Yuen karakterlerinin kendi kişisel başarıları ve amaçları için deneyler yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Yuma başarılı bir bilim insanıdır ancak buna karşın amaçlarını gerçekleştirmek için yasadışı yollara başvurmayı seçmektedir.

“Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi- Otran”, “Mo’nun Gizemi- İkizler” adlı yapıtlarda Yuma adlı bilim insanı, deneklerin sağlıklarını riske atmakta, deneyler sırasında ortaya çıkan ölümcül durumlara karşın deneyleri sonlandırmamaktadır. Genetik biliminin rehberliğinde deneyler yapan Yuma, amacını gerçekleştirebilmek için tehdit ve şiddete de başvurmaktadır. Yuma, araştırma hakkında ayrıntılı bilgi vermeden kişileri deneylerine ortak etmektedir.

İncelenen yapıtlarda Yuma karakterinin, çalışmalarını büyük bir gizlilik içinde yürüttüğü sonucuna ulaşılmıştır. Yuma’nın araştırma sürecinde deneklerin onamlarını almaması, üzerinde çalıştığı bilimsel araştırmayı bilim çevrelerine duyurmaması, deneklerin ölüm riskine karşın deneylere devam etmesi üzerinde durulması gereken noktalardır. Yuma, araştırma sürecinde deneklerin psikolojik durumlarını göz önünde bulundurmamakta ve

sağlıklarını riske atmaktadır. Araştırmalarında deneklere araştırmanın durumunu, ölçütlerini, araştırmanın olumlu ya da olumsuz anlamda doğabilecek etkilerini anlatmamaktadır. Hayvanlar üzerinde deneyler yapmakta ve hayvan deneklere kötü davranmaktadır.

Bilimsel kongrelerde çalışmalarını açıklamamakta, bilim kurullarına araştırmalarından elde ettiği sonuçları sunmamaktadır.

Yuma adlı bilim insanının çıkarları ve hırsı doğrultusunda etik ilkeleri hiçe sayması yapıttaki iletiler aracılığıyla okura somut bir biçimde aktarılmaktadır. Yuma etik ilkelerden olan topluma ve insanlığa yararlı olma ilkesine önem vermemekte ve deneklerin yaşam haklarına saygı duymamaktadır. Yuma; deneyin amacı, içeriği, süreci ve sonucuna ilişkin bilgileri etik kurullardan saklayarak, deneklere deneylerle ilgili ayrıntılı bilgi vermeyerek dürüstlük ilkesini göz ardı etmektedir. Çalışmalarıyla ilgili izinleri almaması, deneylerini gizlilik içinde yürütmesi Yuma’nın bilim etiği ilkelerini, araştırma etiği ilkelerini ihlal ettiğini göstermektedir. Yuma, hayvan deneyleri sürecinde hayvanlara kötü davranmaktadır. Deneylerde kaç deney hayvanının olacağına, deneydeki hayvanlara nerede ve nasıl bakılacağına, çalışma bitiminde hayvanların durumuyla ilgili nasıl bir yol izleneceğine ilişkin bilgileri etik kurullardan saklamaktadır. Bilim insanının uyması gereken dürüstlük, açıklık, toplumsal sorumluluk, karşılıklı saygı, yasallık ve deneklere saygı ilkeleri ihlal edilen etik ilkelerdir.

4. Tartışma ve Sonuç

Gülten Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi” “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarında bilim dünyasının üzerinde önemle durduğu “etik” olgusu çok boyutlu bir biçimde irdelenmektedir. Çalışma sonucunda yazarın yapıtlarını genetik bilimi odağında şekillendirdiği ve yapıtlarda bilim ve araştırma etiğine ilişkin iletilere yer verildiği görülmüştür. Yapıtlardaki iletiler “Bilim İnsanı Betimlemesi” ve “Deney Süreci ve Etik İlkelere Uygunluk” başlıkları altında toplanmış ve çözümlenmiştir.

Çalışma sonucunda bilimkurgu öğeleriyle yapılandırılmış olan “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran”, “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtların okura yaşam gerçekliğinden kopmayan düşsel bir dünyanın kapılarını açabileceği ve bilimsel araştırmalara tanıklık etme olanağı verebileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Yapıtlarda bilim dünyasında hassas bir konu olan genetik biliminin nasıl farklı amaçlarla kullanılabilmesi bilimkurgunun gücüyle yansıtılmaktadır. Yapıtların kurgusunun bilimsel araştırmalarda üzerinde durulması gereken etik ilkelere dikkat çekebilecek bir yapıda olduğu düşünülmektedir.

Alanyazın taraması sonucu Sever’in “Mo’nun Gizemi’nin Yazınsal ve Eğitsel Özellikleri” adlı çalışmasına ulaşılmıştır. Bu çalışmada “Mo’nun Gizemi” adlı roman “merak”,

“rastlantısallık”, “duygusallık” ve “çatışma” gibi yazınsal ilkeler açısından incelenmiştir. Sever (2015: 216)’e göre “Romanda Yuma’nın kişiliğini yansıtan yargılar okura tutkularına yenilen bir bilimcinin insan duyarlığından uzaklaşmasını duyumsatır ve okurun ilgisini genetik bilimiyle ilgili yapılan etik tartışmalara yöneltir.” Kınsız (2002: 228)’a göre “Dayıoğlu’nun “Mo’nun Gizemi” adlı romanında teknolojinin, bilimin yaşamımıza olan etkisi yansıtılmakta ve toplumsal eleştiri yapılmaktadır.”

Genetik biliminin odağında kurgulanmış olan “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi 2- Otran” ve “Mo’nun Gizemi 3- İkizler” adlı yapıtlarda Yuen ve Yuma karakterlerinin bilim ve araştırma etiği ilkelerine uymadıkları iletilerle betimlenmektedir. Araştırma etiğinin ne olduğu ve etik ihlallerin neler olabileceği incelenen yapıtların kurgularının gücü ile okura duyumsatılmaktadır.

İncelenen yapıtlarda deneklerin yaşadığı deneyimler okurda, canlıların yaşam hakkına saygı duyulmasının önemine ve bilimsel bir araştırmada canlı deneklere karşı hassas davranılmasının gerekliliğine ilişkin duyarlık kazandırabilir. Yapıtlarla tanışan okur; bilimin ölçütlerini, bilim etiği olgusunun hangi çerçevede belirlenebileceğini yazınsal kurgunun gücüyle duyumsayabilir. “Mo’nun Gizemi”, “Mo’nun Gizemi: Otran”, “Mo’nun Gizemi: İkizler” adlı yapıtların okurda bilim etiğine ve bilimin insan yaşamındaki önemine ilişkin farkındalık kazandırabileceği düşünülmektedir.

İncelenen yapıtların çocuk edebiyatı araştırmacıları, bilim insanları, eğitimciler tarafından bilimsel bir bakış açısıyla incelenmesi ve etik olgusunun irdelenmesi araştırmanın önerileri arasında kabul edilmektedir.

Kaynakça

- Aslan, C. (2019). *Çocuk edebiyatı ve duyarlılık eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Aydın, İ. (2016). *Akademik etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Büken, Ö. N. (2019). CRISPR ve etik. *Bilim ve Ütopya Aylık Bilim, Kültür ve Politika Dergisi*, 298, 24- 33.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Cemaloğlu, N. (2020). *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Demir, R. (2019). *Hukuksal yönleriyle insan geni üzerindeki çalışmalar*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Demirkasımlıoğlu, N. (2020). Bilimsel araştırma ve yayın etiği. N. Cemaloğlu (Ed.), *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik içinde* (s. 257-280). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş çocuk yazını*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Erdem, A. R. (2012). Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 2 (1), 25-32.
- Ergün, Y. (2010). Hayvan deneylerinde etik. *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi*, 19 (4), 220- 235.
- Ersoy, N. (2015). Araştırma etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1 (1), 2-8.
- Erzan, A. (Ed.). (2008). *Bilim etiği el kitabı*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Gül, H. (2021). Bilim ve araştırma etiği. *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 41 (1), 103- 120.
- Gür, R., Özbaş, M. (2021). Bilim, araştırma ve yayın etiği, K. Yılmaz, R.S. Arık (Ed.), *Bilim ve araştırma etiği içinde* (s. 45- 60). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Güven, Y.Ö., Kınıkoğlu, O. (2020). *Hayvan deneyleri*. İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.
- İrzık, G. (2008). Bilimin farklı boyutları ve etik, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı içinde* (s.5-9). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- İrzık, G., Erzan, A. (2008). Bilim etiği ve yöntem sorunu, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı içinde* (s. 10-14). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- İrzık, G. (2008). Bilimsel araştırma ahlakı, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı içinde* (s.15-16). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Karadağ, N. (2020). Etik ve meslek kavramı, etik kuramlar, N. Cemaloğlu (Ed.), *Bilimsel araştırma teknikleri ve etik içinde* (s. 241- 255). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Karakütük, K. (2002). Öğretim üyesi ve bilim insanı yetiştirme (Lisansüstü öğretimin planlanması). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kınsız, M. (2002). Mo’nun gizeminde Dayıoğlu’nun üslupsal gizemi. *Fen- Edebiyat Fakültesi/ Edebiyat Dergisi*, 14, 221-228.
- Regan, T. (2007). *Kafesler boşalsın* (S. Çağlayan, Çev.) İstanbul: İletişim Yayınları.

- Resnik, D.B. (2004). *Bilim etiği* (V. Mutlu, Çev.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Sarı, İ., Aşirdizer, M. (2014). Tıbbi uygulamalar ve bilimsel çalışmalarda “çocuklarda onam” kavramı”. *Adli Tıp Dergisi*, 28 (1), 60-72.
- Selsam, H. (1995). *Etik yeni değerler ve özgürlük* (Y. Demirekler, Çev.) Ankara: Yaba Yayınları.
- Sert, G. (2020). *Tıp hukuku ve etiği derslerine giriş*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Sever, S. (2008). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S. (2015). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2018). *Sanatsal uyarılarla dil öğretimi*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Şirin, M.R. (2019). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. İstanbul: Uçan At Yayınları.
- Tazebay, U.H. (2002). Genetik araştırmalar ve etik. *Avrasya Dosyası, Moleküler Biyoloji ve Gen Teknolojileri Özel*, 8 (3), 51-61.
- Tekcan, A. (2008). Sosyal bilim araştırmalarında etik kurallar, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı* içinde (s.33-34). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tolun, A. (2008). İnsan katılımcılarla yapılan tıbbi ve genetik uygulama ve araştırmalarda etik, A. Erzan (Ed.), *Bilim etiği el kitabı* içinde (s. 25-32). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Tuncer, F. N. (2018). Genetik çalışmaların önemi ve etik ilkeleri. Ö.Y. Çakmut (Ed.), *Uluslararası Gen Hukuku Sempozyumu* içinde (s. 25-35). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- TÜBA. (2002). *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları.
- Uluoğlu, C., Akarsu, N., Perçin, F. (2007). Genetik araştırmaların etik yönü ve bir örnek üzerinden bilgilendirilmiş gönüllü olur formu. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 21(3), 207- 214.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, K., Arık, R. S. (Ed.). (2021). *Bilim ve araştırma etiği*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/laborantveveterinersaglik_ao/mevvhaklari.pdf Erişim Tarihi: 1.10.2021
- https://www.unesco.org.tr/Content_Files/Content/Sektor/Sosyal_ve_Beseri_B/insan_genetik_verileri.pdf Erişim Tarihi: 10.08.2021

İncelenen Yapıtlar

- Dayıoğlu, G. (2002a). *Mo'nun gizemi*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Dayıoğlu, G. (2020b). *Mo'nun gizemi 2- otran*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Dayıoğlu, G. (2020c). *Mo'nun gizemi 3- ikizler*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Extended Summary

1. Introduction

Scientific research is the transfer of the obtained data on a scientific basis in a concrete form. In this process, the phenomenon of ethics comes to the fore. In today’s world, the transfer of scientific data is framed by ethics. In the process of scientific research; researchers should be able to reflect obtained scientific data within the ethical framework; also should pay attention to scientific ethics in the method of the research and in the process of selecting participants. It is only possible to conduct a qualified research in a scientific area by adopting the ethical phenomenon by the researcher. During the research process, it is necessary to consider the social and psychological conditions of the participants in the sample and not to harm the participants during the process. In the research process, it is utterly important to inform the subjects about the state and the criteria of the research and possible positive or negative effects of the process. Obtaining the consent of the subjects during the research process is one of the milestones for the development of the research in a scientific ethical plane. In the context of advancing the research in an ethical framework; it is extremely important that the research does not harm the health and psychology of the participants. In the scientific world “genetic science” is a branch that needs to be studied multidimensionally. In the genetic research process, the points that scientists should pay attention come to the fore. In this matter, the issue of ethical experiments in the scientific field comes to the forefront. Obtaining the consent of the subjects is another important aspect of the research. Scientists should be able to shape research within the framework of ethical rules. Children’s literature might also include universal phenomena that have a serious impact on human history. Children’s literature works have a great importance in terms of the child’s understanding of concrete facts about life on an imaginary plane. Children; with the guidance of literary fiction, can concretize the abstract phenomena in their memory, and reach scientific data through literary fiction in line with their curiosity towards the unknown; Thus, they can meet situations that they have never, or could not have encountered before, through literary text. Subjects that are impossible to understand and difficult to clarify in literary creations can also be the subject of literary fiction. Authors might be able to transfer the questions in their minds to literary fiction. “Mystery of Mo”, “The Mystery Of Mo: Otran”, “The Mystery Of Mo: Twins” an accepted important works of children’s literature; deals with the most controversial topic of the scientific world “Genetic Science” through the phenomenon of “ethics.”

2. Method

In line with the determined purpose, the science-oriented data in the work were determined. The descriptive analysis method was used in the research. "The Mystery of Mo", "The Mystery of Mo: Otran", "The Mystery of Mo: Twins" a works structured with science fiction elements, can open the doors of a new world for the child; it gives the child the opportunity to witness the scientific research process. The work depicts the bad events experienced by the characters of Defne and Burç and the scientific research conducted on their bodies without their consent by ambitious scientists.

3. Findings, Discussion and Results

In the light of the obtained data, it is thought that the Yuen and Yuma, characters in the work, are scientists who do not comply with scientific ethical principles. The child who reads this creation; in the testimony of literary fiction, can sense the criteria of science and the framework within which the phenomenon of science ethics is determined. Examining the work from a scientific point of view by children literature researchers, scientists and educators can be considered among the recommendations of this research.

Atılgan, A. (2022). "Mo'nun Gizemi", "Mo'nun Gizemi 2- Otran", "Mo'nun Gizemi 3- İkizler" adlı yapıtlarda etik olgusu. *Çocuk, Edebiyat ve Dil Eğitimi Dergisi*, 5(1), 34-58.